

LAKIVALIOKUNNAN LAUSUNTO 7/2012 vp

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi (rikoshyödyn jäädyttäminen ja menetetyksi tuomitseminen Euroopan unionissa)

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunnan puhemies on 20 päivänä huhtikuuta 2012 lähettänyt valtioneuvoston kirjelmän eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi (rikoshyödyn jäädyttäminen ja menetetyksi tuomitseminen Euroopan unionissa) (U 28/2012 vp) käsiteltäväksi suureen valiokuntaan ja samalla määrännyt, että lakivaliokunnan on annettava asiasta lausuntonsa suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Katariina Jahkola, oikeusministeriö
- neuvotteleva virkamies Hannele Taavila, sisäasiainministeriö
- valtionsyyttäjä Ritva Sahavirta, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- rikostarkastaja Jukka Korkiatupa, keskusrikospoliisi, rahanpesun selvittelykeskus.

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi

Euroopan unionin komissio on maaliskuussa 2012 antanut ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi rikoshyödyn jäädyttämisestä ja menetetyksi tuomitsemisesta Euroopan unionissa. Direktiiviehdotuksen tavoitteena on laajentaa nykyisestä jäsenvaltioiden velvoitteita rikoksentekovälineiden ja rikoshyödyn jäädyttämisestä sekä tuomitsemisesta menetetyksi. Tarkoituksena on myös vahvistaa vähimmäissäännöt, joiden nojalla omaisuus voidaan jäädyttää tai tuomita menetetyksi rikosasian yhteydessä.

Rikoshyödyn menetetyksi tuomitseminen on yksi EU:n keskeisiä painopisteitä järjestäytyneen ja vakavan rikollisuuden torjunnassa. Ehdotus sisältää lainsäädäntövelvoitteita tuomioon perustuvasta ja tuomioon perustumattomasta menetetyksi tuomitsemisesta, laajemmista valtuuksista menetetyksi tuomitsemiseen sekä kolmansille siirrettyjen varojen menetetyksi tuomitsemisesta.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti direktiiviehdotukseen. Rikoksen tuottaman hyödyn tuomitseminen menetetyksi on tärkeä keino torjua järjestäytynyttä rikollisuutta. Rikoshyödyn kät-

keminen on myös luonteeltaan tyypillisesti rajat ylittävää toimintaa, jolloin toimenpiteitä siihen puuttumiseksi on perusteltua toteuttaa EU:n tasolla. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että menettämisseuraamuksiin liittyvää lainsäädäntöä lähennetään, jotta rikoshyötyyn voidaan puuttua tehokkaasti koko EU:n alueella. Valtioneuvosto kannattaa sitä, että direktiiviehdotuksessa keskitetään vakavaan järjestäytyneeseen rikollisuuteen.

Valtioneuvosto korostaa kiinnijäämisriskin lisäämistä keskeisenä keinona torjua rikollisuutta. Siten painopisteen tulee kansainvälisellä tasolla olla rikostutkinnasta ja syytetoimista vastaavien viranomaisten välisen yhteistyön tehostamisessa. Nyt ehdotettu direktiivi ei varsinaisesti koske viranomaisten välistä yhteistyötä, vaan sisältää velvoitteita menetetyksi tuomitsemista ja jäädyttämistä koskevan aineellisen lainsäädännön lähentämiseksi. Valtioneuvosto

kuitenkin yhtyy direktiiviehdotuksen perusteluihin siitä, että lähentämällä jäsenvaltioiden lainsäädäntöä voidaan tehostaa rikosoikeudellista yhteistyötä koskevien lainsäädäntöinstrumenttien toimivuutta ja lisätä jäsenvaltioiden luottamusta toistensa järjestelmiä kohtaan.

Valtioneuvosto toteaa, että direktiiviehdotuksessa käytetyt muotoilut ovat monelta kohdin epäselviä. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että direktiiviehdotuksen lainsäädäntövelvoitteet muotoillaan niin, että ne soveltuvat järjestelmiltään erilaisiin jäsenvaltioihin ja ovat sopusoinnussa perusoikeuksia koskevien säännösten kanssa. Tämä edellyttää, että erityisesti rikostuomioon perustumatonta menetetyksi tuomitsemista koskevan 5 artiklan ja kolmansille siirrettyjen varojen menetetyksi tuomitsemista koskevan 6 artiklan velvoitteita selkeytetään ja jätetään muutoinkin jäsenvaltioille liikkumavaraa sääntelyn yksityiskohtien toteuttamisen suhteen.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Kansainvälisessä rajat ylittävässä rikostorjunnassa on jo vuosia pyritty rikosvastuun toteuttamisen ohella korostamaan rikoshyödyn poisottamisen merkitystä rikollisuuden ennaltaehkäisyssä. Valtioneuvoston kirjelmässä on kyse direktiiviehdotuksesta, jonka tarkoituksena on lähentää jäsenvaltioiden lainsäädäntöä rikoshyödyn menettämisessä. Unionin tasolla on jo nykyisin asiaa koskevaa lainsäädäntöä, mutta se ei ole osoittautunut riittäväksi. Rikoshyödyn menetetyksi tuomitseminen on nostettu yhdeksi unionin prioriteetiksi. Lakivaliokunta pitää rikoshyödyn poisottamista erittäin tärkeänä erityisesti vakavan järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa ja tukee siten unionin tason toimia nykytilan tehostamiseksi.

EU:ssa on jo aiemmin tehty kaksi menetetyksi tuomitsemista koskevan aineellisen lainsäädännön harmonisointiin tähtäävää puitepäättöstä. Nämä puitepäätökset on tarkoitus korvata osittain nyt ehdotetulla direktiivillä. Lisäksi direktiivi korvaisi vuonna 1998 tehdyn yhteisen

toiminnan rahanpesusta, rikoksentekevälaineiden ja rikoksen tuottaman hyödyn tunnistamisesta, takavarikosta ja menetetyksi tuomitsemisesta. Direktiiviehdotukseen sisältyy lisäksi uusia velvoitteita.

Direktiiviehdotusta koskevat neuvottelut ovat unionin tasolla alkuvaiheessa. Saadun selvityksen mukaan Suomen lainsäädäntö vastaa pitkälti direktiiviehdotuksen velvoitteita. Ehdotetussa muodossa 5, 6 ja 7 artikloista seuraa kuitenkin lainsäädännön tarkistustarpeita. Lakivaliokunta pitää tärkeänä, että jatkoneuvotteluissa kyseisiä säännöksiä pyritään selkeyttämään, koska niihin liittyy Suomen voimassa olevan lainsäädännön kannalta tulkinnanvaraisuutta ja epäselvyyttä. Lainsäädäntövelvoitteet on jatkossa pyrittävä muotoilemaan niin, että ne soveltuvat järjestelmiltään erilaisiin jäsenvaltioihin.

Direktiiviehdotuksen 5 artiklan säännös edellyttää, että rikoksella saadut varat voidaan tuomita menetetyksi myös ilman rikostuomiota, jos esimerkiksi epäillyn tai syytetyn sairaus tai pakeneminen estää syytetoimet ja on olemassa

riski syyteoikeuden vanhenemisesta. Säännös perustuu korruption vastaiseen Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimukseen. Velvollisuus mahdollistaa menettämisseuraamuksen tuomitseminen, jos henkilö pakenee syytetoimia, on ongelmallinen Suomen lainsäädännön kannalta, joten säännöstä on tarpeen selkeyttää.

Kolmansille siirrettyjen varojen väärinkäyttöä koskeva 6 artikla näyttäisi edellyttävän mahdollisuutta kohdistaa menettämisseuraamus kolmansiin osapuoliin laajemmin kuin mitä se Suomen lainsäädännön mukaan on mahdollista. Lainsäädännössämme on lähtökohtana, että menettämisseuraamukseen tuomitaan se, joka hyödyn on saanut. Tästä on tosin joitakin poikkeuksia. Tätäkin säännöstä on valiokunnan mielestä tarpeen selkeyttää ja jättää jäsenvaltioille liikkumavaraa sääntelyn yksityiskohtien toteuttamisen suhteen.

Direktiiviehdotuksen 7 artikla koskee jäädyttämistoimenpiteitä menettämisseuraamuksen turvaamiseksi. Artiklassa edellytetään, että jäädyttämistoimenpiteiden tulee olla tuomioistuimen määräämiä tai ne on vietävä sen vahvistetaviksi. Suomessa pakkokeinolain 3 luvun mukaisesta hukkaamiskiellosta ja takavarikosta päättää tuomioistuin. Sen sijaan pakkokeinolain 4 luvun mukaisesta takavarikosta voi päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tältä osin lainsäädäntömme ei täytä direktiiviehdotuksen

vähimmäisvaatimuksia. Lakivaliokunta katsoo, että Suomen kansallinen järjestelmä on toiminut hyvin ja että toimenpiteistä päättävä viranomaisen olisi 7 artiklan osalta syytä jättää kansallisen sääntelyn varaan.

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota myös asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen turvaamiseen. Valiokunta pitää tärkeänä, että direktiiviehdotuksen jatkokäsittelyssä tuodaan esiin vaihtoehto, jossa menettämisseuraamusperusteisesti jäädytettyä omaisuutta voitaisiin käyttää myös asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen suorittamiseen silloin, kun rikoksella on aiheutettu hänelle korvattavaa vahinkoa.

Lopuksi valiokunta toteaa, että on hyvä, että direktiiviehdotuksessa keskitytään vakavaan järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Valtioneuvoston tavoin valiokunta korostaa kiinnijäämisriskin lisäämistä keskeisenä keinona torjua rikollisuutta. Painopisteen tulee jatkossakin olla rikostutkinnasta ja syytetoimista sekä seuraamusten täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten välisen yhteistyön tehostamisessa.

Lausunto

Lausuntonaan lakivaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa edellä esitetyin vähäisin täsmennyksin valtioneuvoston kantaan.

Helsingissä 7 päivänä kesäkuuta 2012

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Anne Holmlund /kok
 vpj. Lars Erik Gästgivers /r
 jäs. James Hirvisaari /ps
 Johanna Jurva /ps
 Suna Kymäläinen /sd
 Markku Mäntymaa /kok
 Aino-Kaisa Pekonen /vas

Jaana Pelkonen /kok
 Arto Pirttilahti /kesk
 Kristiina Salonen /sd
 Jani Toivola /vihr
 Kari Tolvanen /kok
 Ari Torniainen /kesk
 Kaj Turunen /ps.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tuula Sivonen.